

УДК 005.963.1:331.5:005.336.4 – 027.63

Дериховская В.И.,

Кандидат экономических наук, старший преподаватель Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця

тел. 066 311 86 84

ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ПОТРЕБНОСТИ ЭКОНОМИКИ В ВЫПУСКНИКАХ ВУЗ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Аннотация. В статье проанализирован опыт ведущих западноевропейских государств в контексте формирования ВУЗами предложения на рынке труда в виде выпускников соответствующего уровня подготовки в зависимости от спроса, возникшего в приоритетных отраслях экономики страны. Рассмотрены наиболее распространенные подходы и методы определения потребности в специалистах. Выявлены преимущества и недостатки каждого из них. Даны рекомендации по решению проблемы существующего дисбаланса между спросом и предложением на отечественном рынке труда на основе использования зарубежного опыта.

Ключевые слова: выпускники ВУЗа, рынок образовательных услуг, потребность в специалистах, объем государственного заказа, спрос и предложение на рынке труда.

Дериховська В.І.,

Кандидат економічних наук, старший викладач Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

тел. 066 311 86 84

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОТРЕБИ ЕКОНОМІКИ У ВИПУСКНИКАХ ВНЗ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті проаналізовано досвід провідних західноєвропейських держав у контексті формування ВНЗ пропозиції на ринку праці у вигляді випускників відповідного рівня підготовки в залежності від попиту, що виник у пріоритетних галузях економіки країни. Розглянуто найбільш розповсюджені підходи та методи визначення потреби у фахівцях. Виявлено переваги та

недоліки кожного з них. Надано рекомендації щодо вирішення проблеми наявного дисбалансу між попитом та пропозицією на вітчизняному ринку праці на засадах використання зарубіжного досвіду.

Ключові слова: випускники ВНЗ, ринок освітніх послуг, потреба у фахівцях, обсяг державного замовлення, попит та пропозиція на ринку праці.

Deryhovska VI,

Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer Kharkiv National Economic University named after Simon Kuznets

phone 066 311 86 84

APPROACH AND METHOD OF FORECASTING THE ECONOMY NEEDS IN GRADUATES OF HIGH SCHOOL: FOREIGN EXPERIENCE

Abstract. In this article was examined the experience of leading West European countries in the context of the formation of the university offers an appropriate level of training graduates in the labor market, depending on demand, which arose in the priority sectors of the economy.

In Ukraine, which is characterized by high turnover and low labor mobility , the problem of effective forecasting of the economy in graduates is very important and requires urgent action. The lack of effective mechanisms for determining the supply and demand of human resources does not justify the acquisition of high-quality and popular economy and society in general education services , thereby devalues the role and place universities, does not satisfy the needs of the economy in qualified personnel and substantially impedes socio- economic development.

Was indicated that the starting point that defines the opportunity to coordinate the training of specialist and development of industries, will be a competent organization of process of identifying the needs of the labor market and the need to use modern methods and technology forecasting its development. The effectiveness and efficiency of the planning system of training specialists can only result from the timely prediction of both current and future labor market needs, which must satisfy the university of the country. Was considered the most common approaches and methods for determining the need for specialists. Found advantages and

disadvantages of each. Was provided recommendations to address the problem of existing imbalance between supply and demand in the domestic labor market based on the use of foreign experience.

Keywords: university graduates, education market, the need for specialists, state order volumes, supply and demand in the labor market.

Постановка проблеми. Необхідною основою для формування ефективної освітньої політики вищих начальних закладів I – II та III – IV рівнів акредитації повинна стати вичерпна інформація про потреби ринку праці у фахівцях відповідних напрямків підготовки та спеціальностей. Нажаль, для вітчизняної економіки досі характерною є зворотна ситуація, коли система професійної освіти самостійно визначає пріоритетні орієнтири розвитку країни без врахування інтересів та потреб підприємств реального сектору економіки. Загрозливість ситуації полягає в тому, що, з одного боку, роботодавці змушені витратити кошти на пошук, перекваліфікацію та навчання молодих фахівців, а випускників, в свою чергу, спіткає проблема неможливості професійної реалізації та побудови кар'єри після закінчення ВУЗу, що не тільки не виправдовує надій та затраченого на навчання часу молодого фахівця, не забезпечує його конкурентоспроможність на ринку праці, але й в цілому викликає зростання безробіття, зниження доходів населення, спричиняє загострення соціальної напруги в суспільстві та істотно гальмує розвиток національної економіки.

Саме тому відправною точкою, що визначає можливість координації процесів підготовки фахівців і розвитку галузей економіки, покликана стати грамотна організація процесу визначення потреб ринку праці та необхідність використання сучасних методів та технологій прогнозування його розвитку. Цього також вимагає мінливість попиту на фахівців відповідних напрямів підготовки, нові вимоги до підготовки цих фахівців. Оскільки саме якісне відтворення трудових ресурсів є найважливішим чинником підвищення конкурентоспроможності економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації взаємодії

ринків праці та освітніх послуг, використання різних методів прогнозування потреби економіки у випускних ВНЗ присвячені роботи таких вчених як Кекконен О., Сігова С., Корсак К., Луговой В., Гончаренко М., Парфьонова Л. Стеблюк Н. та інших [1 – 6].

Постановка завдання. Зважаючи на актуальність вищезазначеної проблеми та необхідність досягнення балансу на основі взаємодії ринку праці та системи вищої освіти, метою даної роботи є аналіз зарубіжного досвіду у контексті використання найбільш розповсюджених методів прогнозування потреб ринку праці у молодих фахівцях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо звернутися до зарубіжного досвіду прогнозування потреби у випускниках ВНЗ I – II та III – IV рівнів акредитації, то, слід зазначити, що, наприклад, в Росії активно використовують два основні метода: нормативно-галузевий (технологічний) та соціологічний (метод опитування роботодавців). Різниця цих методів полягає у сфері застосування [1, 7]. Так технологічний метод ґрунтується на макроекономічному аналізі зміни чисельності працівників у галузях економіки (видах економічної діяльності) в залежності від валової доданої вартості галузі чи певного виду економічної діяльності. Іншими словами, чим більша різниця між випуском товарів та послуг і їх проміжним споживанням, тим менший попит на фахівців у цій галузі. В свою чергу, соціологічний метод базується на мікроекономічному аналізі потреби у кадрах за даними репрезентативної вибірки підприємств. Також відмінною рисою є термін прогнозу, а саме технологічне прогнозування є довгостроковим (на 10-15 років вперед), в той час як соціологічне – короткострокове (2-3 роки).

Доцільно зазначити, що лише на основі аналізу зміни макроекономічних (дослідження стану соціально-економічного розвитку регіону) та мікроекономічних (аналіз стану ринку праці та потреби підприємств за видами економічної діяльності) показників досить складно побудувати точний прогноз потреби економіки країни у відповідних фахівцях. На нашу думку, слід додатково проаналізувати демографічні показники (народжуваність, кількість наявного

населення, в т.ч. працездатного віку), процеси трудової міграції, а також дослідити стан системи вищої освіти (наявний контингент студентів, якість освітніх послуг, прогноз чисельності випускників, структура випуску тощо). Що стосується мікро рівня, то важливим чинником є прогноз чисельності працівників шляхом аналізу поточної потреби підприємств у кадрах, їх структури, причин плинності кадрів та визначення пріоритетних напрямків розвитку реального сектору економіки.

На думку науковців та економістів таких країн як Австралія, США, Великобританія та Німеччина досягти збалансованого випуску компетентних фахівців системою вищої освіти відповідно до потреб ринку праці можливо за допомогою використання кількісного підходу, що враховує нові компетентності, які будуть затребувані на ринку праці в майбутньому. Особливостями реалізації кількісного підходу в кожній країні є період прогнозування (від 5 до 10 років), частота оновлення та коригування (кожен рік або 2 рази на рік), рівень деталізації дослідження при розробці прогнозу (аналізу підлягають від 20 до 60 галузей економіки (видів економічної діяльності) і до 240 видів професій) та коло повноважень відповідального за прогнозування органу [3, 7]. Даний підхід є цікавим з точки зору прогнозування пріоритетних якостей, яким повинен відповідати випускник ВНЗу, адже ґрунтується на стратегічних напрямках розвитку економіки країни.

Певний інтерес викликає підхід, що активно застосовується у Швеції [4], де обсяг держзамовлення визначається виходячи із кількості випускників середньої школи. А саме, держава встановлює граничний ліміт: формує контингент студентів для ВНЗ III - IV рівня акредитації рівний половині чисельності випускників шкіл, тоді як іншій половині пропонується отримання професійної освіти у ВНЗ I – II рівня акредитації або у професійно-технічних закладах. Тобто, вища освіта стає прерогативою найбільш освічених та гідних кандидатів із учнів шведських загальноосвітніх шкіл. Такий «природний відбір» має породжувати конкуренцію серед молоді та стимулювати її на відповідне навчання задля отримання більш престижної та високооплачуваної роботи в майбутньому.

Показовим також є досвід Англії, де міністерства оборони, охорони здоров'я та освіти самостійно встановлюють квоти на підготовку фахівців відповідних спеціальностей та необхідного рівня компетентності [2]. Нажаль в Україні індивідуальне прогнозування кожним міністерством та відомством потреби у молодих фахівцях на даному етапі є трудомістким процесом, що супроводжується створенням спеціальних служб або підрозділів, кваліфіковані кадри яких здатні визначати у якій кількості та якого рівня фахівці їм потрібні.

Також у більшості західноєвропейських держав окрім використання прямих підходів до визначення потреби у випускниках широкого розповсюдження набули додаткові методи дослідження, а саме експертна оцінка роботодавців. Так, наприклад у Великій Британії щорічно публікується перелік навиків, що очікують роботодавці від своїх потенційних працівників. Слід зазначити, що даний список складається на основі опитування управлінських кадрів більше ніж 4000 підприємств та фірм. У США, Нідерландах та Канаді пішли ще далі та деталізувати дослідження шляхом залучення спеціальних експертів (дослідницькі інститути, міжнародні організації), тоді аналізу піддалися думки роботодавців із 16 000 компаній та було виявлено причини плинності кадрів у різних галузях економіки [9].

У Франції та Японії прогнозуванням потреб ринку праці займається департамент міністерства праці, який кожен рік розробляє макроекономічні та регіональні прогнози найбільш затребуваних на найближчі 5-10 років професій, визначає основні компетентності, що мають розвивати ВНЗ відповідно до стратегічних потреб країни. Більш того, даний прогноз підлягає періодичному оновленню та коригуванню [5].

В Україні, для якої характерна висока плинність кадрів та низька мобільність трудових ресурсів, проблема ефективного прогнозування потреб економіки у випускниках ВНЗ залишається дуже актуальною та вимагає нагальних дій. Що стосується нашої держави, то на рівні міністерства соціальної політики України актуальним є питання ефективного прогнозування потреби національної економіки у підготовці фахівців відповідних

спеціальностей. Підтвердженням цьому факту є розроблені Науково-дослідним інститутом соціально-трудова відносин «Методичних рекомендацій щодо визначення відповідності обсягів та професійно-кваліфікаційної структури підготовки кадрів у навчальних закладах відповідно до потреб регіонального ринку праці» [8]. Дана методика містить в собі відповідний перелік показників, сукупний розрахунок яких дозволяє визначити інтегральний коефіцієнт збалансованості попиту та пропозиції на ринку праці, тим самим охарактеризувати поточну ситуацію. Однак як ефективно зробити прогноз щодо обсягів та структури потреб ринку праці у випускниках, на жаль, не зазначено.

На думку Гончаренко М. [6], ключовим елементом, що має поєднати механізми функціонування вітчизняних ринків праці та освітніх послуг, покликана стати необхідність проведення спільних обґрунтованих досліджень за напрямками оцінки та прогнозування загальної та додаткової потреби у фахівцях, поточної структури попиту та пропозиції щодо фахівців з вищою освітою, насиченості та забезпеченості ринку праці фахівцями певних спеціальностей, руху робочої сили, професійно-кваліфікаційному складу зайнятих.

Висновки. Таким чином, існує значна прірва між системою вищої освіти та тенденціями розвитку ринку праці. Відсутність дієвих механізмів визначення попиту та пропозиції трудових ресурсів, не виправдовує набуття якісних та затребуваних економікою і суспільством в цілому освітніх послуг, тим самим знецінює роль та місце ВНЗ, не задовольняє потреб народного господарства у кваліфікованих кадрах та істотно гальмує соціально-економічний розвиток країни. Лише шляхом вивержених дій, грамотного підходу до застосування найбільш ефективних методів та підходів до прогнозування професійно-кваліфікаційної структури робочої сили на ринку праці стане можливим побудова вірної стратегії розвитку вищої освіти на засадах якісної підготовки фахівців відповідно до пріоритетів держави та особистості зокрема.

Ефективність та дієвість системи планування підготовки фахівців можлива тільки за умови своєчасного прогнозування як поточної, так і майбутньої потреби ринку праці, яку повинні задовольняти ВНЗ країни.

Список використаної літератури:

1. Кекконен А.Л., Сигова С. В. Зарубежный опыт прогнозирования профессиональных компетенций, востребованных на рынке труда – Режим доступа: <http://labourmarket.ru/conf8/viewtopic.php?f=19&t=240>.
2. Корсак К. Що ж таке «ефективна освіта» / К. Корсак, А. Похресник // Науковий світ. – 2009. – № 7. – С. 4 – 6.
3. Луговой В. І. Системна модернізація педагогічної і науково-педагогічної освіти – необхідна умова забезпечення освітньої якості / В.І. Луговой // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 20 – 25. 2.
4. Стеблюк Н. Ф. Підходи щодо визначення перспективної потреби у фахівцях з вищою освітою / Н. Ф. Стеблюк // Економічний вісник Донбасу – 2010. – № 1(19). – С. 30–34.
5. Парфьонова Л. Г. Прогнозування необхідної чисельності фахівців з вищою освітою / Л. Г. Парфьонова. – Режим доступа: <http://intkonf.org/parfonova-l-g-%20prognozuvannya-n-obhidnoyi-chiselnosti-fahivtsiv-z-vischoyu-%20osvitoyu>
6. Гончаренко М.Ф. Методи та моделі оцінки та прогнозування потреб економіки у випускника ВНЗ / М.Ф. Гончаренко // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 368 – 375.
7. Мониторинг студентов и выпускников вуза как инструмент системы управления востребованностью молодых специалистов на рынке труда / Под ред. М. А. Боровской.– Таганрог: Изд-во ГТИ ЮФУ, 2008.– 336 с.
8. Методичні рекомендації щодо визначення відповідності обсягів та професійно-кваліфікаційної структури підготовки кадрів у навчальних закладах відповідно до потреб регіонального ринку праці. – Луганськ: Видавництво ДУНДІ СТВ, 2010. – 37 с.
9. OECD Employment Outlook 2012. Paris: OECD Publishing, 2012. - 260 p.